

De Biëncorf
Oosterhout

Samen opnieuw beginnen

Paul van der Mede - locatiedirecteur
Wilma Buster - intern begeleider en taalcoördinator

230 leerlingen
10 groepen
17 leerkrachten
Rooms-katholiek
Schoolgroep 5

*woordenschat · technische leesvaardigheid ·
leerstofaanbod in groep 1/2 · begrijpend
lezen · leesplezier*

‘Ik vind aardrijkskunde nu makkelijker, want ik weet de woorden al.’ Steff, 11 jaar

Aanleiding

De Biëncorf in Oosterhout is een middelgrote basisschool in een gemêleerde woonwijk. Ongeveer de helft van de leerlingen heeft een allochtone achtergrond. Er zijn leerlingen van Turkse en Marokkaanse komaf, maar ook kinderen uit Somalië, Polen, Wit-Rusland en voormalig Joegoslavië. De school is een levendige mix van culturen.

Negatieve trend

Al jaren scoorden lezen en wereldoriëntatie volgens de Cito-toetsen rond de 60 procent. Dat is veel te laag. Vooral de resultaten van technisch lezen vielen erg tegen. In 2006 zakten de resultaten nog verder. Toch kwam het oordeel ‘zwak’ van de Inspectie van het Onderwijs hard aan. Leerkrachten hadden zich met toewijding ingezet voor betere resultaten, maar dit had niet het gewenste effect.

Hoe moest het verder? De Biëncorf stelde een plan van aanpak op. Er werd meer tijd ingeroosterd voor taal. De school schafte voor de kleutergroepen het programma *Schatkist* aan en voerde tegelijk een kleutervolgsysteem in (*Kijk*). Ook kwam er een methode voor technisch lezen: *Estafette*.

‘Dat was de situatie die ik in augustus 2007 aantrof’, vertelt Paul van der Mede, locatiedirecteur van De Biëncorf. Wilma Buster, intern begeleider en taalcoördinator, was enkele maanden eerder aangesteld.

Ontwikkelingsgericht onderwijs

De school werkte tot de komst van de nieuwe directeur en intern begeleider met ontwikkelingsgericht onderwijs (OGO). ‘Ik ben absoluut niet tegen OGO’, zegt Paul van der Mede, ‘maar het werkte niet op onze school.

Als je als leerkracht vanuit de ontwikkeling van het kind en zonder methode werkt, moet je veel ervaring, inzicht en tijd bezitten om je instructie goed in elkaar te kunnen zetten. In de onderbouw ging dat wel, maar in de bovenbouw lukte dat onvoldoende. De leerkrachten werkten hard, maar de resultaten gingen steeds verder achteruit.’

Interventies

Paul van der Mede en Wilma Buster kiezen ervoor om het team actief mee te nemen in de nieuwe ontwikkelingen. Samen met de leerkrachten werken ze de schoolvisie opnieuw uit en besteden ze aandacht aan een goede implementatie van *Schatkist* en *Kijk*. Het taalonderwijs krijgt prioriteit, vanwege de invloed van het leesniveau op de leeropbrengsten bij de andere vakken. Samen komt de Biëncorf tot vier speerpunten: woordenschat en kennis van de wereld, technisch lezen, begrijpend

lezen en leesplezier. Ondertussen laten ze het ontwikkelingsgerichte onderwijs los.

Woorden uitbeelden en uitleggen

De kern van het nieuwe woordenschat-onderwijs is ‘de betekenis van nieuwe woorden uitleggen en uitbeelden’, één van de didactische principes uit de methode *Met woorden in de weer*. Juf Nicole van der Groen past dit toe: ‘Ik leg woorden meerdere malen uit, in dezelfde bewoordingen. Daarna laat ik ze zien. De woorden ‘polder’ en ‘dijk’ toon ik door een dijk te bouwen in een bak met zand en water en te laten zien hoe een polder wordt gecreëerd. Ik vraag de kinderen om ‘net alsof’ mee te graven en pompen. Veel woorden kun je op een of andere manier uitbeelden.’

‘Het is belangrijk dat je niet voor je team uit rent. Je zit allemaal in dezelfde trein.’ Paul van der Mede

De leerkracht zorgt ervoor dat een nieuw woord zo'n zeven keer terugkomt voordat een nieuw woordcluster geïntroduceerd wordt. Een woordcluster is een groep woorden met een bepaald betekenisverband (koffer, reiziger, op vakantie). Leerkrachten bouwen zelf woordclusters op vanuit *Schatkist*, de dagelijkse actualiteit en de beleving van het kind. Woordclusters kunnen ook uit de zaakvakken komen. Het team probeert in alle vakken op deze manier aandacht te besteden aan de vergroting van de woordenschat. Van elke les kan een woordleersituatie worden gemaakt.

Begrijpend lezen bij andere vakken

De zoektocht naar een geschikte methode voor begrijpend lezen levert *Nieuwsbegrip* op. In 2007 is dat nog geen volledige methode. Daarom gebruikt de Biëncorf aanvullende teksten om de kerndoelen te kunnen bereiken. *Nieuwsbegrip* sluit volgens de school aan bij de dagelijkse actualiteit van de kinderen en biedt tevens een aantal overzichtelijke leesstrategieën. Leerlingen vinden het leuk om met actuele onderwerpen bezig te zijn en gaan zelf op zoek naar meer informatie. In het Jeugdjournaal, de krant en in bibliotheekboeken; overal komen ze de geleerde woorden tegen.

Een tweede opvallende keuze is het integreren van begrijpend lezen en woordenschat in het zaakvakkenonderwijs.

Als leerlingen moeilijke woorden uit de tekst van een aardrijkskundeles vooraf goed begrijpen, dan kan de leerkracht tijdens de les ingaan op de inhoud. Daarnaast moedigen de leerkrachten leerlingen aan om de leesstrategieën uit *Nieuwsbegrip* ook in andere lessen toe te passen.

De leerkracht geeft bij begrijpend lezen en in de zaakvakkenlessen instructie in de leesstrategieën. Dit gebeurt door hardop te denken, de leesstrategieën voor te doen en zelf toe te passen. Dat doen de leerkrachten ook bij de strategieën voor woordenschat: 'De dijk heeft een deel van de zee afgesloten', denkt juf Nicole van der Groen hardop, '...de dijk...afgesloten...afsluiten....' Ze wordt onderbroken door Ikra, die verrast uitroept dat de Afsluitdijk misschien daarom wel de Afsluitdijk heet.

Voor-koor-door lezen

De school past ook een principe uit het technisch lezen toe bij de zaakvakken: voor-koor-door lezen. De leerkracht leest de tekst zelf hardop voor, vervolgens lezen de leerlingen de tekst samen hardop en daarna lezen ze de tekst individueel. Juf Nicole: 'De leerlingen weten inmiddels dat een tekst op deze manier meestal vanzelf duidelijker wordt en hoeven niet meteen hun vinger op te steken als ze iets niet snappen. Dat geeft rust en zelfvertrouwen.'

'Uitleggen en veel herhalen, de kinderen begrippen zelf laten uitbeelden en daarna verder uitbreiden.'

Nicole van der Groen, leerkracht

Resultaten

Paul van der Mede: 'We zijn een ingrijpende verandering aangegaan en vroegen ons af: slaan de keuzes die we als school maken eigenlijk wel aan bij onze leerlingen?' Om hier achter te komen, bevroeg de school de leerlingen onder meer over de werkvormen, het boekenaanbod, de werkbladen en de leesbeleving. Paul van der Mede: 'Over het totaalbeeld kunnen we tevreden zijn. De interventies die we hebben doorgevoerd slaan gelukkig ook aan bij de leerlingen.' De uitslag laat ook enkele aandachtspunten zien. Zo vinden leerlingen de teksten van de aanpak voor begrijpend lezen interessant, maar de werkbladen slaan niet aan. Het plezier in lezen neemt toe en bij technisch lezen zijn ze positief over het samen oefenen, maar de teksten vinden ze minder interessant. 'Mooie aanknopingspunten voor verdere verbetering', aldus Wilma Buster.

Betere opbrengsten

Met name op gebied van begrijpend lezen zijn de resultaten op de Cito Eindtoets flink gestegen. Haalde de school in het verleden met moeite 60 procent goed beantwoorde vragen, de laatste twee jaren ligt dit steeds rond de 75 procent. Op de Biëncorf zijn ze blij met deze resultaten, maar nog lang niet tevreden. 'Vooral woordenschat blijft lastig, maar het is al veel beter dan het was. We gaan door met hoog inzetten en verbeteren.'

Borging

De directie van de Biëncorf heeft een jaarcyclus opgezet die bestaat uit doelen bepalen voor het aankomende schooljaar, studiedagen organiseren en evalueren van het bereikte resultaat. Afspraken komen in de klassenmap terecht en de taalcoördinator let op het nakomen ervan. Ook zijn er regelmatig bouwvergaderingen, waarin de leerkrachten resultaten en ervaringen uitwisselen. Lesmateriaal wordt systematisch opgeslagen, zodat een ander het gemakkelijk kan hergebruiken.

Paul van der Mede: 'Het grootste verschil met een paar jaar geleden is dat we nu écht samenwerken. We delen onze ervaringen met het hele team, ook als het tegenzit. We vieren goede resultaten en lopen samen op. Dat werkt erg motiverend.'

Succesfactoren

- ✓ Doorlopende aandacht voor implementatie
- ✓ De leerkracht denkt hardop en doet voor (*modeling*)
- ✓ Woordenschat en begrijpend lezen integreren in de zaakvakken
- ✓ Woordenclusters sluiten aan bij de actualiteit en de zaakvakken
- ✓ Samen het belang van verbetering inzien

'De omslag die we gemaakt hebben was gewaagd en ik ben trots dat het écht werkt.' Wilma Buster

Bekijk ook het filmpje op www.onderwijsinspectie.nl

Uitgelicht

Woordenschatdidactiek

Op scholen waar 20 procent van de leerlingen (of meer) een taalachterstand heeft, dient een grote plaats voor woordenschatontwikkeling ingeruimd te worden. De inspectie schrijft niet voor op welke manier dat moet gebeuren. Een bekende, veel gebruikte didactiek is de viertakt van Marianne Verhallen. De viertakt is verwant aan het directe instructiemodel en bestaat uit vier fasen:

1. voorbereiden (activeren van voorkennis, context scheppen, motiveren);
2. semantiseren (uitleggen van de woordbetekenis);
3. consolideren (inoefenen van woord en betekenis);
4. controleren (nagaan of de woorden zijn onthouden).

In de fase van het semantiseren worden drie elementen (de 'drie uitjes') onderscheiden:

- uitleggen (definiëren, omschrijven, voorbeelden geven);
- uitbeelden (plaatje of voorwerp tonen);
- uitbreiden (toevoegen van verwante woorden).

Het is van belang dat de 'drie uitjes' niet één voor één in vaste volgorde, maar steeds afwisselend en verstrengeld aan de orde komen.

Meer informatie: Nulft, D. van den en M. Verhallen (2009). *Met woorden in de weer. Praktijkboek voor het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho.

Begrijpend lezen bij andere vakken

Scholen zouden moeten bevorderen dat leerlingen opgedane kennis ook actief toepassen in andere situaties. In het waarderingskader van de Inspectie van het Onderwijs is hiervoor een indicator opgenomen.

De Biëncorf brengt dit in de praktijk bij de zaakvakken. De leerkrachten stimuleren leerlingen om de leesstrategieën die ze leren bij begrijpend lezen, toe te passen bij het lezen van teksten bij de zaakvakken. Het is belangrijk dat leerlingen de belangrijkste leesstrategieën automatiseren en routine krijgen in het toepassen ervan. Dat kan bijvoorbeeld bij de zaakvakken, maar in principe bij elke tekst die behandeld wordt. De leerkracht kan het toepassen van leesstrategieën bij andere vakken op verschillende manieren stimuleren. Hij kan hardop denkend voorlezen en de strategieën voordoen. Leerlingen kunnen in duo's lezen en hardop verwoorden wat ze denken of hulpkaarten met strategieën gebruiken.

Meer informatie: Förner, M. en K. van de Mortel (2010). *Lezen...denken...begrijpen! Handboek begrijpend lezen in het basisonderwijs*. Amersfoort: CPS.

